

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

ในสังคมปัจจุบัน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้รับความสำคัญว่าเป็นกลยุทธ์หลักในการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้เพราะหากคนมีคุณภาพแล้วการพัฒนาก็จะเป็นไปอย่างรวดเร็วเพราะปัจจัยอื่น ๆ นั้น คนสามารถจัดการได้ถ้าคนมีคุณภาพเพียงพอ ดังนั้นในการพัฒนาใด ๆ ก็ตามหากไม่มุ่งพัฒนาที่คนแล้วความเพียรพยายามในการพัฒนาสิ่งอื่นก็ย่อมสำเร็จได้ยาก (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐศิลป์, 2524, หน้า 6) มหาวิทยาลัยนับได้ว่ามีบทบาทเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้แก่ประเทศนับตั้งแต่เริ่มแรกจนปัจจุบัน (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2530, หน้า 9) การกิจของมหาวิทยาลัยก็คือการสร้างควมก้าวหน้าทางวิชาการ เพื่อก่อให้เกิดความงอกงามทางปัญญา และคุณภาพแก่บุคคลและสังคม (วิจิตร ศรีสอาน, 2518, หน้า 14) การกิจหลักของมหาวิทยาลัยนั้น ได้แก่ การกิจด้านผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2530, หน้า 18)

ในมหาวิทยาลัยนั้น ภาควิชาเป็นหัวใจของมหาวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางของงานวิชาการ เป็นแหล่งรวมผู้รู้ และเป็นแหล่งสะสมความสามารถในการสร้างความรู้ใหม่ ๆ สิ่งประดิษฐ์และงานสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการและสังคม ตลอดจนความสำเร็จในการประยุกต์ความรู้ในสาขาของตนเพื่อแก้ไขปัญหของสังคม และแวดวงที่เกี่ยวข้องกับวิชาการในสาขานั้น ๆ (อุทัย บุญประเสริฐ, 2525, หน้า 3) ไม่มีหน่วยงานใดในมหาวิทยาลัยที่มีความสำคัญเท่าภาควิชา (Andersen, 1977, p.1) เพราะเป็นหน่วยงานเดียวที่สามารถดำเนินงานต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยได้แทบทั้งหมด และโดยปกติแล้วการดำเนินงานต่าง ๆ ของภาควิชาย่อมส่งผลโดยตรงต่อความสำเร็จ และความเจริญก้าวหน้าของมหาวิทยาลัยอย่างมาก (ประสม สถาปิตานนท์, 2525, หน้า 14) เกี่ยวกับความสำคัญของภาควิชา นั้น ภาควิชาเป็นองค์การพื้นฐานในมหาวิทยาลัยมีหน้าที่ในการประสานกิจกรรมทั้งของสมาชิกในคณะองค์ความรู้และสาขาวิชาต่าง ๆ (Kast and Rosenzweig. อ้างจากเสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, 2522, หน้า 34)

การแบ่งการเรียนการสอน การวิจัย ออกเป็นภาควิชาภายใต้การนำของหัวหน้าภาควิชามีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนามหาวิทยาลัย (Andersen, 1977, p.2) หัวหน้าภาควิชาจะทำให้คณะหรือมหาวิทยาลัย สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (มัลลี เวชชาชีวะ, 2526, หน้า 3) หัวหน้าภาควิชาต้องรับภาระงานบริหารที่หนัก ตำแหน่งหัวหน้าภาควิชาเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญต่อความเป็นเลิศทางวิชาการ

ดังนั้นหัวหน้าภาควิชาจึงจัดว่าเป็นทั้งผู้บริหาร และผู้นำที่ต้องมีการกิจต้องรับผิดชอบอย่างน้อย 2 ประการ คือ การจัดบรรยากาศด้านการเรียนการสอน และการป้องกันให้หน่วยงานดำรงอยู่ต่อไปโดยไม่ต้องล้ม (เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, 2522, หน้า 6) ขณะเดียวกันหัวหน้าภาควิชาที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำของมหาวิทยาลัยจะต้องพยายามรวมพลังคณาจารย์ หรือประสานงานให้เพื่อนร่วมงานทำการกิจของสถาบันด้านการเรียนการสอน การวิจัย การบริการชุมชน และการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่าควรมีการศึกษาภาวะผู้นำของหัวหน้าภาควิชาโดยอาศัยแนวคิดของแอนดรู ดับเบิลยู ฮัลปิน (Andrew W. Halpin) และคณะ โดยปรับใช้แบบสอบถามเพื่อการวิจัย LBDQ (Leader Behavior Description Questionnaire) ของมหาวิทยาลัยแห่งรัฐโอไฮโอ ประเทศสหรัฐอเมริกา ที่มุ่งศึกษาภาวะผู้นำที่แสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและผู้ใต้บังคับบัญชา ซึ่งเป็นไปในลักษณะที่เน้น 2 ด้าน คือด้านมุ่งงาน (Initiating Structure) และด้านมุ่งสัมพันธ์ (Consideration) ว่าภาวะผู้นำของหัวหน้าภาควิชาของคณะต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่จะเน้นหนักไปทางใดตามทัศนะของผู้ร่วมงานที่เป็นกลุ่มที่ทำงานลักษณะฝ่ายบริหารซึ่งจะเรียกว่ากลุ่มบริหาร ได้แก่ คณบดี รองคณบดี กับกลุ่มคณาจารย์ที่เน้นการสอนซึ่งเรียกว่า กลุ่มผู้สอน โดยสอบถามการรับรู้ (Perception) และความคาดหวัง (Expectation) ในพฤติกรรมที่ต้องการให้หัวหน้าภาควิชาได้แสดงออกอันจะนำไปสู่การพัฒนาปรับปรุงพฤติกรรมผู้นำ (Leader Behavior) ของหัวหน้าภาควิชาต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของหัวหน้าภาควิชาเกี่ยวกับการมุ่งงาน กับมุ่งสัมพันธ์ ตามการรับรู้และคาดหวังของอาจารย์ในกลุ่มผู้บริหาร และผู้สอน
2. เพื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำของหัวหน้าภาควิชาเกี่ยวกับการมุ่งงาน และมุ่งสัมพันธ์ ตามการรับรู้และคาดหวังของอาจารย์ในกลุ่มผู้บริหาร และผู้สอน

ขอบเขตการศึกษา

1. ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ใช้ศึกษา เป็นอาจารย์สาย ก. ใน 16 คณะวิชา ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในปีการศึกษา 2539 ประกอบด้วย ผู้บริหารระดับคณบดี รองคณบดี และผู้ช่วยคณบดี จำนวน 92 คน และอาจารย์ผู้สอนจำนวน 1719 คน
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาพฤติกรรมภาวะผู้นำของหัวหน้าภาควิชาตามทัศนะของ อาจารย์สาย ก. ในกลุ่มผู้บริหาร และอาจารย์ผู้สอน โดยใช้แบบสำรวจพฤติกรรมภาวะผู้นำของ Andrew W. Halpin ด้านพฤติกรรมมุ่งงาน (Initiating Structure) และด้านพฤติกรรมมุ่งสัมพันธ์ (Consideration)

นิยามศัพท์เฉพาะ

หัวหน้าภาควิชา หมายถึง ผู้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้บริหารในภาควิชาของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผู้บริหาร หมายถึง บุคคลผู้ดำรงตำแหน่ง หรือรักษาการในตำแหน่ง หรือปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งคณบดี รองคณบดี และผู้ช่วยคณบดี ในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2539

ผู้สอน หมายถึง อาจารย์ประจำที่ทำหน้าที่สอนในภาควิชาต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในปีการศึกษา 2539

ภาวะผู้นำ หมายถึง พฤติกรรมของบุคคล ที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิด และพฤติกรรมของบุคคลอื่น และมีอิทธิพลเหนือกิจกรรมในองค์การ อันจะทำให้ทำองค์การมุ่งไปสู่ความสำเร็จ ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเป็นแนวทางสำหรับหัวหน้าภาควิชาของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ในปัจจุบัน ได้พิจารณาพัฒนาปรับปรุงตนเองให้เหมาะสม
2. ผลการวิจัยสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา วิจารณ์คัดเลือกหรือสรรหาผู้ที่ทำหน้าที่หัวหน้าภาควิชาได้